

Kurgusal Eserlerin Semantięi: Kurgular O Kadar da Kurgusal Değil!

The Semantics od Fictional Works: Fictions are not that Fictional at All!

Onur Kabil*

Öz

Kurgusal eserleri kurgusal olmayan eserlerden ayıran temel ölçütlerden bir tanesinin semantik özellikler olduğu genelde kabul edilir. Kurgusal eserlerin metin dışına gönderimde bulunmadığı, eserin yaratıcısının herhangi bir öne sürümde bulunmadığı ve dolayısıyla bu eserlerde geçen ifadelerin doğru ya da yanlış olamayacağı savunulur. Bu çalışmada kurgusal eserlerin çeşitliliği göz önüne alındığında söz konusu argümanın geçersiz olacağı iddia edilmektedir. Kurgusal eserlerin içinde geçen ifadelerin, onları ortaya koyandan bağımsız olarak içerikleri olduğu ve kurgusal ifadelerin doğru ya da yanlış olabildikleri gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kurgu, Kurgusal, Kurgusal Olmayan, Semantik.

* Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü
(okabil@sakarya.edu.tr)

Onur Kabil

Abstract

It is widely acknowledged that one of the fundamental criteria which separate works of fiction from works of nonfiction is the semantic features. According to the common view, fictional works are not able to refer to something outside the text. Since the author of fiction does not really assert something the statements that occur in fictional works cannot have a truth value. In this paper, given the variety of fictional works, I will try to show that this argument fails. Fictional statements have a meaning apart from the intentions of an author and hence they can be true or false.

Keywords: Fiction, Fictional, Nonfiction, Semantics.

Giriş

Sanat felsefesindeki tartışmaların bir yönü, kurgusal olanla kurgusal olmayan arasında bir sınır koyma ölçütü geliştirme çabası etrafında gelişir. Her ne kadar ikisi arasında açık bir ayrıma gitsek de, bu ayrımı temellendirmeye ilişkin argümanlar, çeşitli problemlerle yüz yüzedir. Yaygın görüş, kurgusal olmayan eserlerin semantik özelliklere (gönderim ve doğruluk) sahip olduğu, buna karşın kurgusal eserlerin semantik özellikleri olmadığı yönündedir. Başka bir deyişle kurgusal olmayan eserler, içindeki ifadelerin doğru ya da yanlış olarak nitelendirilebildiği ve üreticisinin doğru bilgi verme yükümlülüğü taşıdığı biyografi, otobiyografi, makale, ders kitabı, gazete, anı, günlük, el kitabı ve akademik yayınları bünyesinde toplarken, kurgusal eserler roman, film, oyun, masal, fabl, mit, resim gibi doğruluk değeri açısından değerlendirilmeyen, yaratıcısının eserlerde geçen kişi ve olayların gerçekliği ya da doğruluğuyla ilgili belli bir sorumluluk taşımadığı kurgu sanatsal türleri içerir. “Sherlock Holmes bir dedektiftir”, “Frodo Baggins, Drogo Baggins ile Primula Brandybuck’ın oğludur” gibi ifadeler, içlerinde geçen ‘Sherlock Holmes’, ‘Frodo Baggins’, ‘Drogo Baggins’, ‘Primula Brandybuck’ adlarının gönderimi olmadığı için ne doğru ne de yanlıştır. Bu ifadeler olsa olsa bir kurgu operatörüyle dile getirildiklerinde doğru ya da yanlıştır: “*Sherlock Holmes*-kurgusunda Sherlock Holmes bir dedektiftir”, “*Yüzüklerin Efendisi*-kurgusunda Frodo Baggins, Drogo Baggins ile Primula Brandybuck’ın oğludur” gibi.

Bu çalışmada kurgusal bir metnin, metin dışına gönderimde bulunamayacağını iddia eden görüşe karşı olarak kurgusal eserlerin metin dışına giden özellikleri olduğu savunulacaktır. Söz konusu görüş, kurgusal eserlerin bütünü göz önüne alındığında geçersizdir. Bunun için öncelikle ‘kurgu’, ‘kurgusal varlık’ gibi terimlerin anlamları incelenecek ve sonrasında kurgusal eserlerin nasıl semantik özelliklere sahip olabildiği örneklerle gösterilecektir.

Kurgu Nedir?

Çeşitli batı dillerinde ‘kurgu’ teriminin karşılığı olarak kullanılan *fiction*, *fiktion*, *ficcion*, *fictio* gibi sözcükler Latince oluşturmak, icat

etmek, yaratmak gibi anlamlara gelen *fingere* sözcüğünden türemiştir ve bugün kullandığımız anlamla özdeş görünür. Çünkü kurgu dendiğinde zihnimizde, roman, tiyatro, film, masal gibi gerçeklikte karşılığı olmayan nesne, kişi, mekân ve olaylara dayanan ve hayal gücünün yaratımı olan eserler canlanır. *Sherlock Holmes, Yüyüklerin Efendisi, 1984* gibi romanlar; *Godot'yu Beklerken, Ot-hello* gibi oyunlar; *Existenz, Geleceğe Dönüş* gibi filmler bunlardan bazılarıdır. Bu eserlerde zamanda yolculuk eden araçlar, zihinsel seyahat, 'Sherlock Holmes', 'Orta Dünya' gibi hayal gücünün icat ettiği birtakım kişi, nesne, mekân ya da olaylar yer alır. Bunlar 'kurgu' teriminin etimolojik anlamıyla ele alındığında birer icattır. Eser sahiplerine bu nedenle kimi zaman 'yaratıcı' da denir.

Çeşitli yazarlar 'kurgu', 'kurgusal varlık' gibi terimlere ilişkin şu belirlemeleri yapar: Lamarque'a (2005) göre kurgusal varlıklar dendiğinde en başta mit, masal, efsane, roman ve benzeri kurmaca eserlerde geçen varlıklar anlaşılır. 'Sherlock Holmes' gibi kurmaca karakterler, 'Orta Dünya' gibi mekânlar ve zaman makinesi gibi nesnelere bu türden varlıklardır. Bunnin ve Yu (2004) dil felsefesi açısından soruna değinir ve kurgusal adları, 'Hamlet', 'Altın Dağ' gibi, var olan şeylere gönderimi olmayan varlıklar olarak nitelendirir. Caplan (2010), kurguları Frege'nin adlandırdığı biçimiyle gönderimi olmayan adlar (*empty names*) bağlamında ele alır. Stecker (2006), "Doktora tezin kurgu!" ifadesinde kullanıldığı biçimiyle bir yanlışlık türüne ve "*Yüyüklerin Efendisi* bir kurgudur" cümlesindeki kullanımıyla bir yazın türüne işaret etmesi anlamında terimin en az iki gönderimi olduğunu belirtir. Prior (2006), Centaur, ejderhalar, Pegasus gibi kurgusal varlıkların ontolojik konumuna ilişkin bir tartışma yürütür.

O halde birçok tanımın kurguları öncelikle, hayal gücünün yaratımı olan kurgusal eserlerde geçen ya da gönderimi olmayan varlıklar olarak gördüğü söylenebilir. Esasında 'kurgu' hakkında söylenenlerin, onun tanımı olmaktan çok örnekleri olduğu ve terimin kuşatıcı bir tanımının verilemediği fark edilebilir. 'Pegasus' Yunan mitolojisinde, 'Orta Dünya' *Yüyüklerin Efendisi*'nde geçen ve gönderimi olmayan birer kurgusal varlıktır. Kurgusal karakterlerle ilgili tartışmaların bir izleği ontolojik bağlam üzerinden

yürür. Kurgusal varlıkların ontolojik konumu nedir? Kurgusal bir varlık, var olmadığı halde nasıl belli özelliklere sahip olabilir? Bazı düşünürler kurgusal bir karakterin çeşitli özelliklere sahip olması olgusundan o karakterin hakikaten de bir anlamda var olduğu sonucunun çıktığını düşünür. Dolayısıyla problem esasında zorunlu olarak sanat felsefesinin cevap vermek zorunda olduğu bir soru değildir ve dil felsefesinin ilgi alanına giren tartışmalar içerisinde daha geniş bağlamlarda, örneğin dil ve varlık ilişkisi bakımından ele alınması gerekir.

Söylenenler ışığında 'kurgu' teriminin üç farklı şekilde kullanıldığı ortaya çıkar. Birinci anlamıyla kurgu, doğruya ya da olguya karşıt olarak yanlışla ya da yalana işaret eder. "Doktora tezin kurgu!" diyen bir jüri üyesi, "Şahsıma ilişkin iddiaların hepsi kurgu!" diyen bir siyasetçi, kurgu terimini bu anlamda kullanır. Bir diğer kullanım alanı, roman, masal, oyun, film gibi belli bir yazın ya da sanat türüne işaret etmesi için kullanıldığında belirir. Kurgu teriminin üçüncü kullanım biçimi, birçoğu hayal gücünün ürünü olan kurgusal eserlerde geçen gönderimi olmayan varlıkları içerir: 'Gandalf', 'Orta Dünya' 'Sherlock Holmes' gibi.

Burada kurguyu birinci kullanımıyla ele almayacağız. Çünkü olgu karşıtı her şey kurgu adı altında sınıflandırılmaz. Bozuk bir saat zamanı yanlış gösterir; "Yüzüklerin Efendisi'nin yazarı Shakespeare'dir" ifadesi yanlıştır; bazı bilimsel makaleler yanlış şeyler söyler ancak bunların hiçbirini kurgu olarak görmeyiz.

Kurgu terimi ikinci anlamıyla bir probleme yol açmaz görünür. Belli kurgusal eserleri rahatlıkla kitaplığımızın ilgili rafına yerleştirir ve o rafın üzerine 'kurgusal eserler' etiketini yapıştırırız. Şüphesiz üçüncü anlamda 'kurgu' bize bu sınıflandırmayı yapmada yardımcı olur: Kurgusal eserler hayal gücünün yaratımı olan karakter ve olaylarla ilgilidir. Ancak göreceğimiz gibi burada da sorunlar başlar. Bu sorunlara dair çözümlerimiz bir sonraki bölümün konusunu oluşturacak.

Kurgusal İfadeler ve Semantik

Her ne kadar genelde kurgusal eserlerle kurgusal olmayan eserler arasında az çok sezgisel bir ayırım yapabiliyor ve örneğin *Yüzük-*

*lerin Efendisi'*ni kurgusal tür altında rahatlıkla sınıflandırabiliyorsak da, ikisi arasındaki farkı mantıksal olarak ortaya koymak son derece zordur. Ayrımı yapmadaki güçlüğü'nü nedeni kimi zaman bizzat kurguların, kimi zaman da kurgular hakkındaki konuşma biçimimizin onların o kadar da gerçek dışı olmadıklarını düşündürmesidir. Başka bir deyişle kurgusal eserler sanki bu dünyaya ait gibidir. "Sherlock Holmes, bir avukattı" diyen bir arkadaşımıza rahatlıkla "Hayır, Sherlock Holmes bir dedektifti!" diyerek karşı çıkarız. Sherlock Holmes hakkında hiçbir bilgiye sahip olmayan biri, romanda geçen kişi ve olayların gerçek olduğunu düşünerek onu okuyabilir, Londra'daki müzesini ünlü birinin müzesi olduğunu düşünerek gezebilirdi. Godfrey-Smith'in (2009) başka bir bağlamda söylediği şeyi kurgusal eserler için de söyleyebiliriz: *Sherlock Holmes* gibi bir eser eğer gerçek olsaydı, içinde geçen tüm karakter ve olayların belli nedensel ilişkilerle birlikte somut anlamda var olması mümkün olabilirdi. Nitekim birçok roman, bir anlamda filmlerde gerçekleşmiştir diyebiliriz.

Kurgusal eserleri kurgusal olmayan eserlerden ayırmada kullanılacak semantik bir ölçüt, kitap raflarını etiketlerken göz önüne aldığımız, adların gönderimiyle ilgili ölçüttür: Kurgusal eserler hayali olay ve karakterlerle ilgilidir. *Yüzüklerin Efendisi'*ni kurgusal olmayan eserlerin bulunduğu rafa yerleştiririz çünkü *Yüzüklerin Efendisi*, 'Frodo', 'Elf', 'Orta Dünya', 'Gandalף' gibi hayal ürünü karakterlerle yani gönderimi olmayan adlarla ilgilidir. Bunun tersine bir ders kitabı hayali kahramanlara değil, olgulara dayalı önermeler içerir. Bu sav kolaylıkla çürütülebilir. Bazen gerçek kişi ve olaylara dayanan kurgusal eserler olabilir. Sözgelimi *Savaş ve Barış* gibi kurgusal tür altında sınıflandırdığımız birçok eser gerçek kişi ve olaylara dayanır: Bu eserin Rusya'sı gerçektir, Napoleon gerçek bir tarihsel karakterdir. *Foucault Sarkacı'*ndaki sarkaç, gerçekten de belli formüllere göre devinen bir sarkaçtır. Eco bu eseri yazarken tarihsel ya da güncel olgulara ilişkin nasıl detaylı araştırmalara giriştiğini *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti'*de anlatmaktadır.

Bir metnin semantik özelliğe sahip olması, o metnin ifadelerinin metin dışına gönderimde bulunup bulunmamasıyla ilgilidir. Baş-

ka bir deyişle, semantik özellikler metin ile dünya arasında bir ilişki kurar. “Frodo Baggins, bir örümcek tarafından zehirlenmiştir” ifadesinde geçen ‘Frodo Baggins’ gönderimi olmayan bir terimdir; bu terimin içinde geçtiği ifade, metin dışına gönderimde bulunmaz ve dolayısıyla ne doğru ne de yanlıştır. Kurgusal eserlerin metin dışına gönderimde bulunamayacağı iddiasına karşıörnek olarak bu noktada belki akla yine tarihsel romanlar gelir. Tarihsel romanlar, içinde ‘Orta Dünya’, ‘Sherlock Holmes’ gibi hayali mekân ve karakterler geçmediği halde kurgusal eserler arasında değerlendirilir. Bu romanların metin dışına gönderimde bulunabildikleri ve dolayısıyla doğru ya da yanlış olma yetisine sahip oldukları fark edilebilir. *Savaş ve Barış*’ta bulabileceğimiz bir cümle, örneğin Napolyon’un 1812’de Rusya’yı işgal ettiği ifadesi, Napolyon gerçekten de Rusya’yı 1812’de işgal ettiği için doğrudur. Kurgusal metinlerin semantik özelliklere sahip olmadığını savunanlar bu belirlemeye itiraz eder: Tolstoy *Savaş ve Barış*’ta Rusya’nın 1812’de Napolyon tarafından işgal edildiğini söylediğinde hakiki bir iddiada bulunmaz. Çünkü kurgu yazarının amacı herhangi bir şey öne sürmek değildir. “Napolyon 1812’de Rusya’yı işgal etti” ifadesi herhangi bir şey öne sürmediği için bu ifade doğru ya da yanlış olamaz (Örneğin Urmson, 1976: 156; Novitz, 1980: 284). Bu ifade bir öne sürümde bulunmasa da, bu onun zorunlu olarak anlamdan yoksun olduğunu göstermez (Searle, 1975: 326; Currie, 1990: 4-9). Çünkü söz konusu ifade tarihsel olgular aracılığıyla sınanabilir ve belli bir içeriği olan bir ifadedir. Rusya’nın 1812’de Napolyon tarafından işgal edildiğini bu romandan okuyan bir okur, bu bilgiyi tarihsel verilerle karşılaştırarak onun doğru mu yanlış mı olduğuna karar verebilir. Dahası, eğer içinde “Napolyon Rusya’yı 1812’de işgal etti” ifadesi yerine “Napolyon Rusya’yı 1816’da işgal etti” ifadesinin geçtiği, buna karşın diğer tüm cümlelerin birbiriyle özdeş olduğu ikinci bir eser olsaydı, birincisinin ikincisine göre dünyayla daha isabetli bir ilişki kurduğunu düşünürdük. Kurgu yazarı, bir şey öne sürme niyetinde olmasa bile, öne sürdüğü şey söyleyenden bağımsız anlamlı bir ifadedir. Aşağıdaki diyaloga bakalım:

-“Bu, Foucault Sarkacı,” diyordu oğlan. “İlk deney, 1851’de, bir mahzende yapıldı, sonra Observatoire’da, sonra da Pantheon’un

kubbesi altında; altmış yedi metre uzunluğunda bir telle yirmi sekiz kilo ağırlığında bir küre ile. 1855'ten beri de burada, küçültülmüş boyutta, şu kirişin ortasındaki delikten sarkıyor.”

-“Peki, ne yapıyor, sallanıp duruyor mu öyle?”

-“Dünyanın döndüğünü gösteriyor...”

Paris Pantheon'da gezen iki arkadaşın bu diyalogu Umberto Eco'nun *Foucault Sarkacı* adlı romanından alınmıştır. Burada Pantheon'da sıradan bir günde iki kişi arasında gerçekleşmesi mümkün, açık bir şekilde literal ifadelerin yer aldığı bir pasaj görülmektedir. Foucault Sarkacının halka açık ilk deneyi gerçekten de 67 m. uzunluğunda bir tele asılan 28 kg. ağırlığındaki bir küre ile ilk defa Paris Observatoire'da, bir süre sonra da Pantheon'da gerçekleştirilmiştir ve bir modeli hala orada durmaktadır. Diğer konuşmacının sorusuna verilen yanıt da son derece aydınlatıcıdır. Telin ucundaki bir kürenin sallanması, sadece basit bir salınım değildir, aynı zamanda başka bir şeyi de temsil etmektedir: Salınım düzleminin sürekli değişmesi nedeniyle dünyanın döndüğünü. Sonuç olarak *Foucault Sarkacı* romanının, fiili bir sarkacın çeşitli özellikleri hakkında doğru ifadeler barındırdığı görülmektedir.

Kurgusal bir eserle kurgusal olmayan eser yazmak arasındaki ayırımın bulanıklığını Tolstoy'un *Savaş ve Barış*'a yazdığı önsöz açığa ortaya koyar:

Herkesin yazdığı dille yazmamaktan korkuyordum, yazdıklarımın herhangi bir biçime girmeyeceğinden, ne roman ne kısa roman, ne poem (şiiysel metin, destan) ne tarih olmayacağından korkuyordum, 1812 yılının önemli kişilerini tasvir etme zorunluluğunun beni gerçeğin değil, tarihsel belgelerin idaresine sokaçağından korkuyordum ve bütün bu korkularla zaman ilerliyor, çalışmamsa olduğu yerde duruyordu, ben de ondan uzaklaşmaya başlıyordum. Şimdi, uzun zaman acı çektikten sonra, bütün bu korkulardan uzaklaşmaya ve bütün bunlardan ne çıkacağından kaygılanmadan ne söylemem gerekiyorsa onu yazmaya ve eserimi herhangi bir sınıfa sokmamaya karar verdim.

Görüldüğü gibi Tolstoy, romanında doğruluğa bağlı kalmak

istediğini açıkça beyan etmektedir. Bununla birlikte burada Tolstoy'un, vakayiname yazmaktansa neden bir roman yazmayı tercih ettiği sorulabilir. Yaygın görüşün yanıtı bellidir: Tolstoy'un nihai hedefi insanları duygusal olarak etkilemektir. Ancak bu durum, kurgusal eserlerin, içlerinde doğru ifadeler barındırmasına, hatta gerçekliği dikkate almanın temel düsturlardan biri olmasına engel değildir. Tolstoy'un gerçekliğe sadık kalma çabasındaki titizliği, ona roman demekten bile kaçındığı yazdığı önsözde açıkça görülmektedir. Dahası, adı geçen romanına yazdığı 1868 tarihli diğer önsözde bazı okurların, dönemin şartlarını hakkıyla temsil edemediği için kendisine sitemde bulunduğunu; Rusça bir eserde Fransızların Rusça, Rusların Fransızca ve ayrıca Napolyon'un bir Fransızca bir Rusça konuşmasıyla alay ettiklerini belirtir. Eğer kurgusal eserlerin bir amacı, doğru temsil değilse bu eleştirileri nasıl değerlendirmemiz gerekir? Okurların bu tutumunun, kurgusal bir eseri gerçek dünya durumlarıyla karşılaştırma yanılışıyla ortaya çıktığı iddia edilecek olursa, Tolstoy'un bu eleştirileri ciddiye alıp onlara cevap vermek için bir önsöz yazmış olması hakkında ne söylenebilir? Benzer şekilde kurgusal olmayan bir yerde (Z) geçen ama kurgusal olayları anlatan şiddet içerikli bir film düşünelim. Z'de yaşayan bazı tüketicilerin Z sakinlerini şiddete eğilimli insanlar olarak temsil eden bu filmde rahatsız olacağı tahmin edilebilir. Nitekim bu durumu düşünen film yapımcıları bazı filmlerin başına "Bu filmde geçen kişi ve kurumların, gerçek kişi ve kurumlarla hiçbir ilgisi yoktur" gibi uyarılar ekler. Eğer kurgusal eserler semantik açıdan değerlendirilemiyorsa, film yapımcılarının bu uyarıda bulunmaları nasıl açıklanabilir?

Kurgusal eserlerin metin dışına gönderimde bulunmasının sadece tarihsel romanlar gibi eserler için geçerli olduğu, diğer kurgu eserlerinin gerçekten de metin dışına gönderimde bulunamayacağı söylenebilir. Oysa tarihsel romanlar dışındaki kurgusal eserlerin de metnin ötesine giden özellikleri vardır ve fiili olanla çeşitli karşılaştırmalar yapmamıza imkân verirler. Bir arkadaşım "Tıpkı Mersault gibisin" dediğimde bu söz, arkadaşımın temel karakter özellikleriyle bir roman kahramanının özellikleri arasında belli bir paralellik kurduğumu ifade eder. Böyle bir paralellik, metin ancak bir şekilde kendi dışına gönderimde bulunabiliyorsa

kurulabilir. Birçok bilimkurgu eseri, fizik yasalarından esinlenmiştir ve bazen bize yasa ve kuramlarla ilgili doğru şeyler bildirir. *Robinson Crusoe*'dan ıssız bir adada nasıl hayatta kalınacağına dair bilgi edinilebilir. Yine *Yüzüklerin Efendisi* gibi fantastik bir eser bile, dostluk, cesaret, sevgi gibi insanlık durumları hakkında açık hakikatler bildirir. Masallar, son cümlelerini ana fikirlerini açıkça ifade ederek bitirir. Dahası, Sherlock Holmes'un çaldığı kemanın, diyelim ki gül rengi olduğu söylendiğinde kurgunun yaratıcısının fiili gül rengine gönderimde bulunduğu, bu rengi hayal etmemizi istediği açıktır. Aksi takdirde roman okumaya her başladığımızda sözcüklerin anlamlarını yeniden öğrenmek durumunda kalırdık. Searle'ün deyişiyle "kurgudaki söz edimleri ciddi diskurun söz edimlerinden ayırt edilemez ve bu nedenle bir diskuru kurgu eseri olarak nitelendirecek metinsel bir özellik yoktur." (Searle, 1975: 327). Dolayısıyla sözcüklerin ya da cümlelerin kurgudaki gönderim ve anlamlarıyla kurgusal olmayan metinlerdeki gönderim ve anlamları aksi belirtilmediği sürece aynıdır.

Semantik Özellikler Argümanındaki Problemin Kaynağı

Yukarıda da görüldüğü gibi kurgusal olanla kurgusal olmayan arasındaki mantıksal ayrımı ortaya koymak son derece güçtür. Pür kurgusal eserler bile gerçekliğe dokunurlar. Diğer taraftan tarihsel romanlar gibi doğrudan gerçek olaylara dayanan kurgusal eserler de vardır. Biz sorunun ortaya çıkış nedeninin bu ayrımın yapılmaması olduğu düşüncesiyle kurgusal eserlerin iki türü arasında işlevsel bir ayrım yapmak istiyoruz. Birincisi *Yüzüklerin Efendisi*, *Sherlock Holmes* gibi yaratıcının gerçekte olmayan karakterleri hayal ederek yani gönderimi olmayan adları kullanarak oluşturduğu eserlerdir. İkinci tür ise *Savaş ve Barış* gibi gerçek karakterlere dayalı hayali tasvirlerin oluşturduğu eserlerdir. Benzer bir ayrım, Toon'da (2012) da bulunabilir. Ancak gösterdiğimiz gibi bu ikisi arasındaki ayrım mutlak değildir çünkü birincinin hayatımızın belli yönlerine ışık tuttuğu durumlar olduğu gibi ikinci türde de hayali birtakım karakterler olabilir. Örneğin *Sherlock Holmes*'un Londra'sı gerçektir ve Londra hakkında az çok bilgiye sahip olmayan biri romanı hakkıyla anlayamaz. Yine, *Savaş ve Barış* gerçek karakterlere dayansa da içinde Pierre ve Natasha

gibi hayali karakterler barındırabilir. Ayrıca hem birinci hem de ikinci tür Currie'nin deyiimiyle kurgu-ötesi¹ ifadelere imkân verir. Kurgu-ötesi kullanım, sözcülemi *Yüzüklerin Efendisindeki* bir karakteri gerçek dünya durumlarıyla karşılaştırmamı ve böylelikle bir arkadaşımın söylediğim "Samwise Gamgee kadar cesursun" ifadesini kurmamı sağlar.

Yaygın görüş, kurgusal eserlerin asli hedefinin doğruluk olmadığı, insanları eğlendirmek ya da onların duygularını harekete geçirmek olduğunu söylediğinde kurgusal olanla kurgusal olmayan arasındaki farkı ortaya koymayı başaramaz. Birçok komedi ve korku eserinde ya da hayalet öykülerinde olduğu gibi bazen kurgusal eserlerin tek işlevi hakikaten de sadece eğlendirmektir. Özellikle film endüstrisinde çeşitli efektlerin yoğun kullanımıyla insanları etkilemeyi amaç edinen birçok film bulmak mümkündür. Ancak öte yandan gördüğümüz gibi birçok kurgu eserinin aynı zamanda belli bir içeriği ve yaratıcısının da belli bir iddiası vardır. *Savaş ve Barış*, Tolstoy'un da açık bir şekilde yazdığı gibi aynı zamanda tarihsel bir belge niteliği taşır. Yine örneğin Homeros'un *İlyada* ve *Odysseia*'sında geçen öykülerin gerçek mi yoksa kurgusal mı olduğuna ilişkin fikir birliği olmadığını, söz konusu destanların gerçek tarihsel olayları ne derecede yansıttığına ilişkin tartışmaları hatırlayalım.

Kurgusal eserlerin semantik özelliklere sahip olmadığını savunan görüş, hayal ve inanç arasında yapılan geleneksel ayırmadan da beslenir. Bu ayırma göre ilkin, hayallerimiz doğru ya da yanlış olamaz. Spontane olarak zengin olduğumu ya da Karayıpler'de tatil yaptığım hayal edebilirim. Bu hayallerim doğru ya da yanlış değildir. Oysa inançlarımız doğruluk değeri alır. Dünyanın küre

1 Currie (1990) kurgusal varlıkların üç kullanımını birbirinden ayırt eder. *Kurgu-ötesi* (transfictive) kullanımdan başka, "Sherlock Holmes bir dedektiftir" ifadesindeki şekliyle kurgusal varlıkların kurgusal eserlerde kullanımı onların *kurgusal* (fictive) kullanımlarına işaret eder. Bu ifade Holmes var olmadığı için ne doğru ne de yanlıştır. İkinci olarak *üst-kurgusal* (metafictive) kullanımdan söz edilebilir. Burada bir ifadenin başına bir kurgu operatörü getirilir. Örneğin "*Sherlock Holmes-kurgusunda* Sherlock Holmes bir dedektiftir" ifadesi artık doğruluk değeri alabilen bir ifade haline gelir.

biçiminde olduğuna ilişkin inancım doğrudur; kapının arkasında birisi olduğuna ilişkin inancım ise kapının arkasında birisi yoksa yanlıştır. Hayal ve inanç arasında yapılan ikinci ayırım, neye inanaçlarımızı seçemediğimizi ancak neyi hayal edebileceğimizi seçtiğimizi savunur. Buna göre Karayipler’de değil de Maldivler’de olduğumu hayal edebilirim. Ancak kapının arkasında biri olduğuna inanıyorsam kapının arkasına bakmadığım sürece orada biri olduğuna ya da dünyanın küresel olduğuna inanmadan yapamam. Dolayısıyla inancımız belli koşullarca sınırlanmıştır ancak hayal gücünün sınırları yoktur. Kurgusal eserler de hayal gücünün ürünü olduğuna göre hayal dünyasının içeriğini istediğimiz biçimde belirleyebiliriz.

Özellikle iki kurgusal tür arasında yaptığımız ayırımın, hayallerimizi dile getiren ifadelerin doğruluk değeri alabildiklerini gösterdiğini düşünüyoruz. Öte yandan kurguların hayal gücünün ürünü olmasından onların gelişigüzel hayaller olduğu sonucu çıkmaz. Üzerinde düşünüldüğünde hayal gücünün de sınırlanmış olduğu fark edilebilir. Hayal gücünün sınırlılığıyla kast edilen, bazılarımızın hayallerinin diğerlerinininkinden daha öteye gitmesi, başkalarının hayal edemediklerini etmesi değil, bizzat hayal gücünün belli ilke ve kurallarla yönetiliyor olmasıdır. Walton’ın da belirttiği gibi bazı hayaller belli bağlamlara uygundur bazıları ise uygun değildir (Walton, 1990: 39). Dolayısıyla kurgusal eserler de aslında belli ilkelere göre oluşturulan ve bu ilkelerin sınırlarını çizdiği hayallerdir. *Sherlock Holmes* romanı söz konusu olduğunda Holmes’ün iyi bir kemancı olduğunu hayal edebilirim ancak romanda bize açıkça belirtilmemiş olsa da, Holmes’ün yeryüzüne insan kılığında inmiş bir Marslı olduğunu hayal etme yetkim yoktur. Bu izaha, kurgusal etkinliğin sonucuna ya da muhatabına odaklandığı, kurgusal etkinliğin kendisini yani kurgunun yaratıcısını dikkate almadığı ve yaratıcının hakikaten de bağımsız bir hayal kurma etkinliğinde bulunduğu söylenerek itiraz edilebilir. Bu bir anlamda doğrudur ancak yaratıcı bir kez eserini ortaya koymaya başladıktan sonra hayallerini belli ilkelere göre oluşturmak durumundadır. *Sherlock Holmes* okurunun Holmes’ün iyi bir kemancı olduğunu hayal etme yetkisi varken, yeryüzüne insan kılığında girmiş bir Marslı olduğunu hayal etme yetkisinin olmaması

gibi, Doyle'un da Holmes'ün yeryüzüne insan kılığında inmiş bir Marslı olduğunu hayal etme yetkisi yoktur. Şüphesiz Doyle böyle bir şey yapabilir ve Holmes'ün Marslı olduğunu söyleyebilirdi ancak o zaman tüm olay örgüsünü değiştirmek zorunda kalır ve bildiğimiz haliyle *Sherlock Holmes* romanı olmazdı. Dahası, Doyle, Holmes'ün Marslı olduğu bu yeni romanında yine başka bir kurgunun dayattığı ilkelere tâbi olurdu.

Söylenenler ışığında kurgusal eserlerin de belli kurallarca yönetildiği açığa çıkmaktadır. Nitekim Walton gibi bazı düşünürler kurguları hayal gücünün ürünü olan varlıklar olarak kavramaz. Ona göre bir kurgudan söz etmek, o kurguyu hayal etmek için belli bir ilkenin var olması demektir. *Yüzüklerin Efendisi*, 'Orta Dünya' hakkındaki hayallerimizi, *Savaş ve Barış* 'Napolyon' ve 'Rusya' hakkındaki hayallerimizi yöneten belli ilkelere yer verdiği için bir kurgu olarak görülmelidir. Öte yandan bir şeyin kurgu olması onun doğru olmasına engel değildir. Rusya'nın 1812'de Napolyon tarafından işgal edildiği ifadesi Rusya'ya ilişkin hayallerimizi yöneten kurgusal bir ifadedir. Ancak öte yandan Rusya gerçekten de 1812'de Napolyon tarafından işgal edildiği için bu ifade doğruluk değeri alabilen bir ifadedir.

Sonuç

Kurgusal olanla kurgusal olmayan arasındaki mantıksal ayrımı saptama iddiasındaki semantik özellikler argümanına göre kurgusal eserler, kurgusal olmayan eserlerin tersine semantik özelliklere sahip değildir. Ancak gösterdiğimiz üzere, bu argüman kusurludur ve kurgusal eserlerin en az iki türü arasında ayırım yapıldığında bu kusur daha net olarak görülür. Kurgusal bir diskurun parçası olan bir ifade bu ifadeyi ortaya koyanın niyetlerinden bağımsız olarak belli bir içeriğe sahiptir. Başka bir deyişle kurgusal diskurun yaratıcısı bir ifadeyi kurgusal niyetle ortaya koymuş olsa da, bu durum söz konusu ifadenin anlamlı olmasına engel değildir. Yaptığımız bu belirleme Austin'in anlam (*meaning*) ve güç (*force*) arasında yaptığı ayırım aracılığıyla da anlaşılabilir. "Yağmur yağıyor" ifadesi hava durumuna ilişkin bilgilendirici bir rapor olabileceği gibi, yağmurluğunu giymesi için arkadaşına yapılmış bir uyarı da olabilir. Bu gibi durumlar söz konusu ifadenin

gücünü belirler. Buna karşın “Yağmur yağıyor” ifadesinin anlamı sabittir ve *t* anında yağmurun yağdığını gösterir.

İkinci olarak inanmayla karşıtlık içerisinde düşünülen hayal gücünün sınırsızlığına yapılan vurgu da hatalıdır. Hayal gücü de belli ilkeler tarafından yönetilir. Kurgusal olanla kurgusal olmayan eserler arasındaki farkın salt hayal gücünün ürünü olan varlıklara gönderimde bulunup bulunmaması aracılığıyla belirlenmesi mümkün değildir. Bazı kurgusal eserlerin fiili, somut dünyaya ilişkin doğruluklara sadık kaldığı ortadadır. Diğer yandan örnek bilim olarak nitelendirebileceğimiz fizikte dahi en fantastik kurgusal eserlerle yarışacak düzeyde kurgulara rastlamak mümkündür. On bir boyutta titreşen sicimler, sonsuz sayıda paralel evrenler bugün bilim diskuru içerisinde kendisine yer bulan kurgulardandır. Bununla birlikte bu bilimsel yayınları kimse kurgusal tür altında sınıflandırmaz.

Bu örnekler kurgusal eserlerin bazen hiç de kurgusal olmadıklarını, öte yandan kurgusal olmayan eserlerin de pekâlâ kurgusal öğeler barındırabileceklerini ve sınır koyma ölçütünü belirlerken kurgusal diskurun çeşitliliğinin göz önünde tutulması gerektiğini açıkça göstermektedir.

Kaynaklar

- Bunnin, Nicholas ve Yu, Jiyuan, *The Blackwell Dictionary of Western Philosophy*, Oxford: Blackwell Publishing 2004.
- Caplan, Ben "Empty Names", Alex Barber ve Robert J. Stainton (Ed.), *Concise Encyclopedia of Philosophy of Language and Linguistics*, Oxford: Elsevier, (2010), s./pp. 185-188.
- Currie, Gregory, *The Nature of Fiction*, Cambridge: Cambridge University Press 1990.
- Godfrey-Smith, Peter, "Models and Fictions in Science", *Philosophical Studies: An International Journal for Philosophy in the Analytic Tradition*, Vol. 143, No. 1, *Models, Methods, and Evidence: Topics in the Philosophy of Science. Proceedings of the 38th Oberlin Colloquium in Philosophy* 2009, s./pp. 101-116.
- Lamarque, Peter, "Fictional Entities", Edward Craig (Ed.), *The Shorter Routledge Encyclopedia of Philosophy*, London: Routledge (2005), s./pp. 277-278.
- Novitz, David, "Fiction, Imagination and Emotion", *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 38, No. 3 1980, s./pp. 279-288.
- Prior, Arthur, "Existence", *Encyclopedia of Philosophy Vol.3*, Donald M. Borchert (Ed.), *Encyclopedia of Philosophy Vol.3*, New York: Thomson Gale, (2006), s./pp. 493-500.
- Searle, John, "The Logical Status of Fictional Discourse", *New Literary History*, Vol. 6, No. 2, *On Narrative and Narratives*, (1975), s./pp. 319-332.
- Stecker, Robert, "Philosophy of Literature", Donald M. Borchert (Ed.), *Encyclopedia of Philosophy Vol.5*, New York: Thomson Gale (2006), s./pp. 364-372.
- Toon, Adam, *Models as Make-Believe: Imagination, Fiction and Scientific Representation*, London: Palgrave, Macmillan 2012.
- Urmson, James Opie, "Fiction", *American Philosophical Quarterly*, Vol. 13, No. 2 1976, s./pp. 153-157.
- Walton, Kendall, *Mimesis as Make-Believe: On the Foundations of the Representational Arts*, Cambridge: Harvard University Press 1990.